

KLIMA, TRO, HÅB OG HANDLING. NATURSYN OG KRISTENDOM
KRISTINE KAABER PORS, KIRSTEN GRUBE JUUL, ELIZABETH KNOX-SEITH OG BENT BJERRING-NIELSEN (RED.)
EKSISTENSEN, 2023
324 SIDER.

Anmeldt af Michael Agerbo Mørch

Klimakrisens omfang og styrke har fremkaldt en fornyet bevidsthed om behovet for teologisk refleksion om kristendommens natursyn. Man kan ærgre sig over, at der skulle en krise til for at sætte det højt på dagsordenen, men nu må vi blot glæde os over, at der er kommet skub i arbejdet. Nærværende bog er ét af bidragene til dansk teologi, en antologi der sammensætter fire typer af perspektiver – teologiske, etiske, litterære og praksisnære – for på den måde at inspirere til refleksion på flere fronter og dermed mobilisere ikke blot indsigter men også handlinger. Det kræver krisen jo også.

Skal man beskrive bogen kort, kan man sige, at den forsøger at tage de vigtigste indsigter fra særligt Ole Jensens økoteologi, K.E. Løgstrups vægtlægning af naturen som vores ophav, Grøn Kirkes erfaringer med at etablere en bæredygtig folkekirke samt økumenisk inspiration fra kirkehistorien og nutiden, særligt det koptiske fællesskab og retrætecenter Anafora

nordvest for Kairo. Alle disse er impulser, der flugter fint med Grøn Kirkes vision, som Sofie Larsen Kure også udfolder det i sin artikel.

»Verden er god, fordi verden er skabt af Gud,« skriver Peter Lodberg, og den sætning kan siges at være samlende for mange af bidragenes glæde over skaberværkets mangfoldighed. »Det begynder med glæde,« som Peter Fischer-Møller også skriver. Der er en poetisk kraft i besyngelsen af naturen, som virker tilbage på tilbedelsen af naturens ophav, Gud selv, og den vekselvirkning træder frem i både bibelegese, salmer og udfordringer til handling. For eksempel hos Merete Bandak, som er blevet klimaforkæmper efter sin mands død og nu skriver nye, økoteologiske salmer. Som Niels Henrik Gregersen skriver: »Kun skabelsesglæden kan motivere os.« Frygten for fremtiden er ikke nok, glæden må blive sit eget imperativ.

De kritiske røster, der stadig er i nogle kirkelige miljøer over for en såkaldt klima-alarmsisme, får ingen plads i bogen, så den er ensidig i sin problembewidsthed. Men ikke i sine løsninger. Her er den ganske nuanceret og tillader en fin kompleksitet i teologiske positioner og etiske betoning. Peter Lodberg skriver, at »kirken altid er på vej til at blive sig selv«, hvilket er en måde at sige på, at kirkens selvforståelse og fortolkning af sit samfundsbidrag altid må genforhandles. Det er jeg enig i. Men det betyder også, som Anders Laugesen skriver, at vi »alle er på vej hjem for at blive helbredt«. Kirken kan ikke gå ind i klimakampen med en moralsk overhånd, men som medlidende med et skaberværk, som bærer Guds ånd, og som Gud føler med. Der kunne godt være gjort mere ud af den kirkelige selvkritik i bogen, men manglen skyldes nok, at forfatterne samlet set ikke forstår, hvordan teologien nogensinde har været andet end økoteologisk. Selvom antologien er svag på bibelteologiske perspektiver på sagen, virker de små dryp tilstrækkelige til at underbygge denne implicite pointe.

Bogen er delt i to dele plus et forord ved redaktørerne og en indledning ved Mickey Gjerris. De to dele omhandler først »teologiske, etiske og litterære perspektiver«, mens anden del fokuserer på »praksisnære perspektiver«. I alt er der fireogtyve tekster plus ti små inspirations-tekster til at omsætte teori til praksis.

Ansætserne er nok lidt forskellige mellem de to dele, men det ser man ikke i det stilistiske, som fremstår meget varieret – eller rodet – i begge dele. Den uens fremstillingsform er nok bogens største

svaghed forstået som antologi. Det er ikke en antologi, der formulerer et samlet argument eller finder et fælles sprog, det er snarere et udvidet inspirationskatalog, hvor nogen formulerer sig akademisk stringent, andre skriver essays i første person ental, mens endnu andre tekster er interviews eller smårefleksioner over salmer eller aktivistisk praksis. Det passer katalogformatet rimelig godt, men som bog bliver bolsjerne for blandede.

Et interessant forhold er, at flere af forfatterne opfordrer til, at vi nu lader analyserne ligge. Der er nok materiale til rådighed, nu skal der handles (fx s. 41, 241, 302). Det er jo rigtigt, men samtidig kan aktivismen ikke fastholdes uden kontinuerlig refleksion og debat, for ellers bliver det en påduttet moralisme, som kvæler initiativet. Desuden er der brug for konstant at arbejde med de forestillingsbilleder, som er de linser, vi anskuer virkeligheden igennem. Det viser andre af antologiens bidrag også, særligt Bent Bjerring-Nielsens artikel om C.S. Lewis og Narnia-fortællingen.

Spidsformuleret kan man måske sige, at bogens projekt er at få aktiveret kirken i kampen for en mere bæredygtig klode. Forestillingen om en politisk neutral kirke må opgives, fordi klimakrisen omhandler os alle, og det derfor ikke er muligt at stille sig uden for krisen. Helt lavpraktisk har kirken et ansvar i forhold til sit eget forbrug med strøm, indkøb, renovering af lokaler og lignende (som Margrethe Winther-Nielsen skriver klogt om i sit kapitel), men der er også et mere kommunikativt orienteret ansvar, fordi kirken står som en moralsk garant for mange i samfundet

og derfor også må tage ansvar for, hvilket samfund vi ønsker at leve i. Som flere skriver, så kommer unge til kirken for at lade kirken være deltager i deres arbejde for en grønnere fremtid. Den håndsækning skal kirken tage imod, hvad for eksempel Stefanskirken på Nørrebro har gjort, hvor der er etableret en populær klimasorggruppe – et arbejde, som bliver introduceret i bogen af Sarah Strunge Albertsen og diskuteret i samtalen mellem kirkens præst, Thomas Høg Nørager, og politikeren og teologen Ida Auken. Nøragers erfaring er, at kirkens rum er interessant for klimaaktivister, fordi »kirkens rum kan holde til sorg«. Den selvsikkerhed, der ofte forbindes med aktivisme, har brug for en tvivlens ventil, som kirken kan skabe rum for. Ida Auken svarer, at det er netop ved at vise, at man ikke kan gøre alting rigtigt, at klimaengagement bliver en glæde i stedet for en tyngende byrde.

Mere end noget andet er antologien handlingsorienteret. Handlingsperspektivet er vigtigt, fordi »håbet er forbundet med handling«, som psykologen Alfred Sköld siger i interviewet med Kristine Kaaber Pors. Eller som Ida Auken skriver, »handling er vejen ud af klimadepression«, og Merete Bandak stemmer i: »Det er ikke nok at høre. Man må også tage konsekvensen af det hørte. Det skaber helhed.« De små skridts etik kunne man måske kalde det. Generelt er der noget helt rigtigt i at betone, at det kristne håb om evigheden er en stærk katalysator for handling i nutiden, hvad Bibelen da også betoner ved flere lejligheder (fx Kol 1,4-5).

En vigtig komponent i det teoretiske arbejde er at klargøre, at teologien og kir-

ken må opgive alle rester af et antropocentrisk verdensbillede. Det har hverken opbakning i Bibelens virkelighedsforståelse (hvad Søren Holst demonstrerer, samtidig med at han dog også skriver, hvad jeg mener er helt korrekt, at Bibelens udsigelsesposition er antropocentrisk, fordi den er skrevet om og til mennesker) eller i dogmatikken (som Martin Ishøy viser). I stedet må sættes et øko-/teocentrisk verdensbillede (Sl 104). Ideen er, at mennesket er en del af jordens økosystem, så i vores forståelse af kloden må det være det samlede system, vi værner om. Men hele jorden er i Guds hånd, hvorfor Gud står i centrum for hele klodens orientering og tilbedelse – i ham lever vi, ånder og er vi. Det forekommer mig at være en rigtig måde at tale om det på, for på den måde får skabelsesforståelsen et både vertikalt og horisontalt perspektiv, som jeg tror er meget nyttigt. Men det er også svært, fordi det udfordrer vores forestillingsevne, som Bent Bjerring-Nielsen skriver, fordi vores tilgang til verden jo altid går gennem vores eget sind og sprog, men netop derfor må litteraturen hjælpe os til at justere vores forestillingsevne, så den bliver kompatibel med et bibelsk verdensbillede.

Flere vil kende Niels Henrik Gregersens idé om dybdeinkarnationen, som han også kort berører i sin artikel. Kirstine Kaaber Pors refererer også til tanken i sit efterord, men afslører også her, at ideen kan få et panteistisk vrid, selvom man ønsker at tale panteistisk. »Gud er i alt det skabte,« skriver Pors, men er det ikke snarere omvendt, at alt det skabte er i Gud? Den kristne animisme, som for eksempel Mark I. Wallace har skrevet om, ligger

tættere på Pors' forklaring end Bibelens skabelsestanke. Jeg mener selv, det er lidt flot at sige, at »inkarnationens perspektiv er altså, at Kristus bor i alt og det vigtige er at søge efter Gud og respektere Gud i sig selv, andre mennesker og naturen.« Kristus blev ikke inkarneret *som* alting, men *for* alting. Han blev inkarneret *som* Jesus af Nazaret, men *for* genoprettelsen af hele det faldne skaberværk.

Men som nævnt er det ikke disse teoretiske overvejelser, der fylder i bogen. Det er handlingsperspektivet, der er det afgørende, og det har bestemt sin ret. Mickey Gjerris' ord kan sættes som et motto for hele bogen: »Hvis ikke kristenlivet handler om at gøre det bedste, man kan i glæde og taknemmelighed over at være fritaget ansvaret for at frelse sig selv, ja, så aner jeg ikke, hvad det handler om.« Den tanke går igen hos flere andre forfattere, for eksempel Solveig Roepstorff, der mener, at »livet bliver mere fuldt og rigt, når vi tør se på det, der er svært, og når vi engagerer os i det«. Eller Nik Bredholt, der skriver: »Hemmeligheden i livet er ikke kun at kunne leve, men at leve for noget«. Dette »noget« er både Gud og næsten, hvor næsten omfatter hele det skaberværk, vi lever i og af. Vi elsker Gud og næsten, fordi »kærligheden er skabelsens grundprincip«, som Kirsten Kjærulff skriver i sit kapitel om Hildegard af Bingen.

Antologien er for sammensat til rigtigt at fælde en samlet dom, men den lykkes ganske godt med at være et godt inspirationskatalog til afklaring af forholdet mellem kristendom og natursyn, men særligt til at tage praktiske konsekvenser af sine nyvundne indsigter.